QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil)

SAN’ATSHUNOSLIK

ART HISTORY

https://doi.org/10.70728/c.series.pedm.v08.i10.023

AN’ANAVIY XALQ CHOLG‘U IJROCHILIGI VOSITASIDA MILLIY MUSIQA MEROSINING VORISIYLIGINI TA’MINLASHNING PEDAGOGIK VA IJTIMOIY-MADANIY MEXANIZMLARI

Rustamov Davron Muxamedovich
Namangan davlat universiteti
San’at va sport fakulteti katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlashning pedagogik va ijtimoiy-madaniy mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Milliy musiqiy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazishda ustoz-shogird an’analari, ijrochilik maktablari, musiqiy ta’lim tizimi va madaniy muhitning o‘rni tahlil etilgan. Shuningdek, an’anaviy cholg‘u ijrochiligi orqali yosh avlodda milliy musiqiy tafakkur, badiiy did va madaniy o‘zlikni shakllantirish masalalariga e’tibor qaratilgan. Milliy musiqa merosini saqlash, o‘rganish va zamonaviy sharoitlarda rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar hamda ijtimoiy-madaniy omillar yuzasidan tegishli xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi, milliy musiqa merosi, vorisiylik, ustoz-shogird an’analari, pedagogik mexanizmlar, ijtimoiy-madaniy muhit, ijrochilik maktabi, milliy qadriyatlar, musiqiy ta’lim.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЫКАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ ПОСРЕДСТВОМ ТРАДИЦИОННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА НА НАРОДНЫХ ИНСТРУМЕНТАХ

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические и социокультурные механизмы обеспечения преемственности национального музыкального наследия посредством традиционного исполнительства на народных инструментах. Анализируется роль традиций «учитель — ученик», исполнительских школ, системы музыкального образования и культурной среды в передаче национальных музыкальных ценностей от поколения к поколению. Особое внимание уделяется формированию у молодого поколения национального музыкального мышления, художественного вкуса и культурной идентичности средствами традиционного инструментального исполнительства. Рассматриваются педагогические подходы и социокультурные факторы, способствующие сохранению, изучению и развитию национального

музыкального наследия в современных условиях. На основе проведённого анализа сформулированы соответствующие выводы и практические рекомендации.

Ключевые слова: традиционное исполнительство на народных инструментах, национальное музыкальное наследие, преемственность, традиции «учитель — ученик», педагогические механизмы, социокультурная среда, исполнительская школа, национальные ценности, музыкальное образование.

PEDAGOGICAL AND SOCIOCULTURAL MECHANISMS FOR ENSURING THE CONTINUITY OF NATIONAL MUSICAL HERITAGE THROUGH TRADITIONAL FOLK INSTRUMENT PERFORMANCE

Abstract. This article examines the pedagogical and sociocultural mechanisms for ensuring the continuity of national musical heritage through traditional folk instrument performance. It analyzes the role of master-apprentice traditions, performance schools, music education systems, and the cultural environment in transmitting national musical values from one generation to another. Particular attention is paid to fostering national musical thinking, artistic taste, and cultural identity among young people through traditional instrumental performance. The article also considers pedagogical approaches and sociocultural factors that contribute to the preservation, study, and development of national musical heritage in contemporary conditions. Based on the analysis, relevant conclusions and practical recommendations are formulated to strengthen the intergenerational transmission of traditional musical knowledge and performance practices.

Keywords: traditional folk instrument performance, national musical heritage, continuity, master-apprentice traditions, pedagogical mechanisms, sociocultural environment, performance school, national values, music education.

Kirish

Milliy musiqa merosi xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy dunyosi, estetik qarashlari va madaniy o‘zligini mujassam etuvchi muhim ma’naviy boyliklardan biridir. O‘zbek xalqining ko‘p asrlik musiqiy an’analari, milliy cholg‘ulari, ijrochilik uslublari va ustoz-shogird maktablari avlodlar o‘rtasidagi madaniy aloqadorlikni ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Shu nuqtayi nazardan, an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligini o‘rganish, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish masalasi nafaqat san’atshunoslik, balki pedagogika hamda ijtimoiy-madaniy tadqiqotlarning ham dolzarb yo‘nalishi hisoblanadi[27].

An’anaviy cholg‘u ijrochiligi doirasida milliy musiqa merosining vorisiyligi kuy va asarlarni shunchaki takror ijro etish bilangina cheklanmaydi. U musiqiy tafakkur, ijro uslubi, badiiy talqin, mahalliy ijrochilik an’analari va milliy estetik mezonlarning izchil

[27] Jurayeva, G. Z. Talabalarning o‘zbek xalq cholg‘ularida ijrochilik mahoratlarini oshirishda ustoz-shogird an’analarining o‘rni // Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2025. – J. 2, № 4.3. – B. 535–538. https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1980

o‘zlashtirilishini ham qamrab oladi[28]. Mazkur jarayonda ijrochining musiqiy bilimi, amaliy mahorati, tarixiy-madaniy xotirasi hamda an’anaga ijodiy munosabati o‘zaro uyg‘unlashadi.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy musiqiy qadriyatlarni asrab-avaylash, ularni zamonaviy ta’lim tizimi va madaniy amaliyot bilan uyg‘unlashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosi vorisiyligini ta’minlovchi pedagogik va ijtimoiy-madaniy mexanizmlarni ilmiy jihatdan o‘rganish zarurati yuzaga keladi[29].

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari: Tadqiqotning maqsadi — an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlashga xizmat qiluvchi pedagogik va ijtimoiy-madaniy mexanizmlarni aniqlash hamda ularning o‘zaro aloqadorligini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. milliy musiqa merosi vorisiyligining nazariy mazmunini ochib berish;
2. an’anaviy cholg‘u ijrochiligida ustoz-shogird munosabatlarining pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish;
3. xalq cholg‘u ijrochiligi maktablari va mahalliy ijro uslublarining madaniy davomiylikdagi o‘rnini yoritish;
4. ta’lim muassasalari, ijodiy jamoalar va madaniy tadbirlarning vorisiylikni ta’minlashdagi ahamiyatini asoslash;
5. milliy musiqa merosini yosh avlodga yetkazish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi: Tadqiqotning metodologik asosini tarixiylik, tizimlilik, izchillik, madaniy vorisiylik va pedagogik yondashuv tamoyillari tashkil etadi. Muammoni o‘rganishda ilmiy-nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda musiqiy-pedagogik jarayonlarni tizimli o‘rganish metodlaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Milliy musiqa merosi vorisiyligining nazariy asoslari: Milliy musiqa merosining vorisiyligi tarixiy davrlar davomida shakllangan musiqiy qadriyatlar, ijrochilik tajribasi va badiiy an’analarning keyingi avlodlarga yetkazilishi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayon merosni o‘zgarmas shaklda saqlash bilangina cheklanmay, uning asosiy badiiy xususiyatlarini anglagan holda yangi ijtimoiy va madaniy sharoitlarda davom ettirishni ham nazarda tutadi[30].

An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vorisiylikning amaliy namoyon bo‘lish shakllaridan biridir. Dutor, tanbur, rubob, gijjak, nay, doira va boshqa milliy cholg‘ular ijrosida shakllangan usullar, bezaklar, ritmik xususiyatlar hamda badiiy talqin an’anaviy musiqiy bilimlarning muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Ularni o‘zlashtirish jarayonida ijrochi nafaqat muayyan

[28] Begmatova, N. Maqom ijrochilik san’ati uslublarida ustoz-shogird an’analari // Journal of National Culture. – 2025. https://jnculture.uz/index.php/jnc/article/view/54

[29] Allambergenov, R. Musiqa cholg‘ularining paydo bo‘lish tarixi, evolyutsion rivojlanish bosqichlari va arxeologik topilmalar // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 3. – B. 9–12. https://doi.org/10.66900/5xwexx53

[30] Abdullaev, F. R. Traditions of Eastern Students in the System of Professional Music Education // European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2023. – B. 51–57. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.eijmrms.23036

kuy yoki asarni o‘rganadi, balki uning mazmuni, uslubiy xususiyatlari va madaniy kontekstini ham anglaydi.

Shu jihatdan, milliy musiqa merosi vorisiyligini ta’minlash uchta o‘zaro bog‘liq yo‘nalishda namoyon bo‘ladi: birinchidan, musiqiy asarlar va ijrochilik usullarini saqlash; ikkinchidan, ularni pedagogik vositalar orqali yangi avlodga o‘rgatish; uchinchidan, an’analarni zamonaviy madaniy hayotda qo‘llash va rivojlantirish. Mazkur yo‘nalishlarning uyg‘unligi milliy musiqa merosining uzluksizligini ta’minlashga xizmat qiladi.

An’anaviy cholg‘u ijrochiligida pedagogik mexanizmlarning o‘rni: Milliy musiqa merosini avlodlarga yetkazishda pedagogik mexanizmlar muhim ahamiyatga ega. Ular musiqiy bilimlarni o‘zlashtirish, ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish, badiiy didni rivojlantirish va an’anaviy ijro mezonlarini anglashga yo‘naltirilgan ta’limiy jarayonlarni qamrab oladi[31].

An’anaviy musiqiy ta’limda ustoz-shogird munosabatlari alohida o‘rin egallaydi. Ushbu munosabatlar doirasida shogird ustozning ijrosini tinglash, kuzatish, takrorlash va amaliy mashg‘ulotlarda ishtirok etish orqali musiqiy tajribani o‘zlashtiradi. Bunda ijro texnikasi bilan bir qatorda asarning xarakteri, milliy uslubga xos ifoda vositalari va ijrochilik madaniyati ham shakllanadi.

Zamonaviy ta’lim tizimida ustoz-shogird an’analarini tizimli o‘quv mashg‘ulotlari bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq. Xususan, individual mashg‘ulotlar, ansambl ijrosi, mahorat darslari, ijodiy uchrashuvlar va amaliy chiqishlar o‘quvchilarning an’anaviy ijrochilik tajribasini kengaytiradi. Bunday yondashuv nazariy bilim bilan amaliy ko‘nikma o‘rtasidagi uzviylikni mustahkamlaydi.

Pedagogik mexanizmlarning samaradorligi o‘quv materiallarini to‘g‘ri tanlash, musiqiy namunalarni tarixiy va uslubiy jihatdan izohlash, ijro jarayonini muntazam kuzatish hamda o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish bilan belgilanadi. Shuningdek, audio va video yozuvlar, raqamli arxivlar hamda notalashtirilgan manbalardan foydalanish an’anaviy ijrochilik namunalarini saqlash va o‘rganish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ijtimoiy-madaniy mexanizmlar va ularning ahamiyati: Milliy musiqa merosining vorisiyligi faqat ta’lim muassasalarida amalga oshadigan jarayon emas. U oilaviy tarbiya, mahalla muhiti, xalq sayillari, bayramlar, folklor jamoalari, konsert faoliyati va turli madaniy tadbirlar bilan ham chambarchas bog‘liq.

Ijtimoiy-madaniy muhit an’anaviy musiqaning tabiiy yashash va rivojlanish makonini yaratadi. Xalq cholg‘ularida ijro etiladigan kuylarning turli marosimlar, ommaviy tadbirlar va ijodiy uchrashuvlarda yangrashi ularning jamoaviy xotiradagi o‘rnini mustahkamlaydi. Yoshlarning bunday jarayonlarda bevosita ishtirok etishi milliy musiqaga nisbatan qiziqish, hurmat va daxldorlik tuyg‘ularini shakllantiradi.

Ijrochilik jamoalari ham vorisiylikning muhim ijtimoiy-madaniy vositasi hisoblanadi. Ansambllar va xalq cholg‘ulari orkestrlari doirasida yosh ijrochilar jamoaviy ijro madaniyatini, o‘zaro tinglash, musiqiy hamkorlik va sahna mahoratini o‘zlashtiradilar. Shu bilan birga,

[31] Esanov, M. Doyra ijrosi: ijro usullari va ritmlar // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 2. – B. 19–20. https://doi.org/10.66900/d1eexa03

tajribali sozandalar bilan hamkorlik qilish orqali an’anaviy ijro uslublarining amaliy xususiyatlarini chuqurroq anglaydilar[32].

Milliy musiqa merosini ommalashtirishda ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarning imkoniyatlari ham ortib bormoqda. Sifatli ijro yozuvlari, elektron kataloglar, musiqiy arxivlar va ta’limiy videomateriallar noyob ijrochilik namunalarini saqlash hamda keng auditoriyaga yetkazishga yordam beradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanishda asarning kelib chiqishi, ijrochi haqidagi ma’lumotlar va ijro uslubiga oid izohlarning ishonchliligini ta’minlash zarur.

Demak, ijtimoiy-madaniy mexanizmlar milliy musiqaning jamoaviy hayotdagi ishtirokini kuchaytirish, yosh avlodning madaniy merosga munosabatini shakllantirish va an’anaviy ijrochilikning uzluksizligini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi[33].

An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlash jarayoni muayyan pedagogik tamoyillarga asoslanadi. Mazkur tamoyillar musiqiy bilim va ko‘nikmalarni izchil o‘zlashtirish, ijrochilik tajribasini amaliy faoliyat orqali mustahkamlash hamda milliy musiqiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, an’anaviy ijrochilik san’atida nazariy bilimlarning amaliy ijro bilan uyg‘unligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Birinchi navbatda, izchillik va uzviylik tamoyili muhim o‘rin tutadi. Ushbu tamoyilga ko‘ra, o‘quvchi yoki yosh sozandaning ijrochilik mahorati oddiy musiqiy mashqlar va sodda kuylarni o‘zlashtirishdan boshlab, murakkab asarlar ijrosigacha bosqichma-bosqich rivojlantiriladi. Bunda cholg‘uni to‘g‘ri tutish, tovush hosil qilish, ritmik aniqlik, ohangdorlik, badiiy ifoda va ijro uslubini o‘zlashtirish o‘zaro bog‘liq holda amalga oshirilishi zarur.

Ikkinchi tamoyil — milliy an’analarga tayanish tamoyilidir. An’anaviy cholg‘u ijrochiligini o‘rgatishda muayyan hudud yoki ijrochilik maktabiga xos uslubiy xususiyatlarni hisobga olish muhimdir. Chunki milliy musiqiy meros umumiy badiiy xususiyatlar bilan bir qatorda, mahalliy ijro uslublari, ohang talqini, bezaklar va ijrochilik tajribasining o‘ziga xosligi bilan ham ajralib turadi. Ushbu xususiyatlarni o‘quv jarayonida o‘rganish yosh ijrochilarning musiqiy merosga nisbatan ongli munosabatini shakllantiradi.

Uchinchi tamoyil — individual yondashuv tamoyilidir. Har bir o‘quvchining musiqiy eshitish qobiliyati, ritmni his etishi, xotirasi, texnik imkoniyatlari va ijodiy salohiyati turlicha bo‘ladi. Shu sababli pedagog o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg‘ulotlarni tashkil etishi lozim. Individual yondashuv ijrochilikdagi kamchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash, mahoratni izchil rivojlantirish va o‘quvchining mustaqil ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.

To‘rtinchi tamoyil — nazariya va amaliyot birligi tamoyilidir. Musiqiy asarning tarixiy kelib chiqishi, janriy xususiyatlari, shakli, ritmik tuzilishi va badiiy mazmuni haqidagi bilimlar amaliy ijro jarayoni bilan bog‘langandagina chuqur o‘zlashtiriladi. Shu nuqtayi nazardan,

[32] Mullajonov, D. “Cholg‘u ijrochiligi” va “an’anaviy xonandalik” ta’lim yo‘nalishlarida “Solfedjio” fanining o‘rni // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 4. – B. 53–55. https://doi.org/10.66900/gfn12c86

[33] Kenzhebaeva, S. Skripka va g‘ijjak cholg‘u sozlarini kelib chiqish tarixi // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 1. – B. 23–26. https://doi.org/10.66900/3kn9gz52

cholg‘u ijrochiligi mashg‘ulotlarida musiqiy tahlil, tinglash, taqqoslash, mustaqil ijro va jamoaviy mashg‘ulotlardan birgalikda foydalanish maqsadga muvofiq[34].

Mazkur pedagogik tamoyillarning uyg‘un qo‘llanilishi an’anaviy ijrochilikning tashqi ko‘rinishlarini o‘rganish bilan cheklanib qolmasdan, uning ichki badiiy mazmuni va milliy musiqiy tafakkurini anglashga yordam beradi.

Ustoz-shogird an’analarining milliy musiqa merosi vorisiyligidagi ahamiyati: Ustoz-shogird an’analari o‘zbek musiqa madaniyatida musiqiy tajriba va ijrochilik mahoratini avloddan avlodga yetkazishning tarixan shakllangan muhim usullaridan biridir. Ushbu an’ana doirasida ustoz nafaqat muayyan cholg‘uda ijro etish texnikasini o‘rgatuvchi mutaxassis, balki milliy musiqiy qadriyatlar, ijrochilik odobi va badiiy tafakkurni shakllantirishda namuna bo‘luvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

Shogirdning ustoz ijrosini tinglashi, ijro jarayonini kuzatishi, asarlarni takroran mashq qilishi va ijro yuzasidan tavsiyalar olishi musiqiy bilimlarni amaliy faoliyat orqali o‘zlashtirishga imkon yaratadi. Bunda og‘zaki tushuntirish, bevosita namoyish, takrorlash va ijro natijalarini tahlil qilish asosiy o‘quv vositalari hisoblanadi. Mazkur jarayon musiqiy bilimlarning faqat nazariy tushunchalar shaklida emas, balki amaliy ko‘nikma va ijrochilik tajribasi sifatida ham shakllanishini ta’minlaydi.

Ustoz-shogird munosabatlarining yana bir muhim jihati shundaki, u yosh sozandada san’atga mas’uliyatli munosabat, sabr-toqat, mehnatsevarlik va ijrochilik madaniyatini rivojlantiradi. An’anaviy ijrochilikda asarning badiiy mazmunini anglash, musiqiy ifoda vositalaridan o‘rinli foydalanish va ijro jarayonida uslubiy yaxlitlikni saqlash katta tajriba talab qiladi. Shu sababli tajribali ijrochilar bilan muntazam hamkorlik qilish yosh musiqachining kasbiy shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy sharoitda ustoz-shogird an’analarini musiqa maktablari, ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari, oliy ta’lim tashkilotlari va ijodiy jamoalar faoliyati bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bunday hamkorlik an’anaviy tajribani tizimli ta’lim bilan bog‘lash, yosh ijrochilarning amaliy faoliyatini kengaytirish va milliy ijrochilik maktablarining davomiyligini qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Milliy musiqa merosi vorisiyligini ta’minlashda zamonaviy ta’lim texnologiyalarining imkoniyatlari: Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi milliy musiqa merosini saqlash, o‘rganish va ommalashtirish uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Audio va video yozuvlar, elektron musiqiy kataloglar, raqamli arxivlar hamda masofaviy ta’lim vositalari an’anaviy ijrochilik namunalarini qayd etish va keng auditoriyaga yetkazishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin[35].

Raqamli texnologiyalar yordamida taniqli sozandalar ijrosidagi namunalarni yozib olish, ularni tizimlashtirish va ta’lim jarayonida foydalanish imkoniyati kengayadi. Masalan, bir kuy

[34] Rustamov, I. Musiqiy ta’limda ustoz-shogird munosabatining pedagogik va ijrochilik ahamiyati // Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2026. – J. 5, № 1. – B. 92–94. https://doi.org/10.5281/zenodo.18403072

[35] Talaboyev, A. Integrating Tradition and Pedagogy in Uzbek Vocal Music Education // Academic Journal of Science, Technology and Education. – 2026. – J. 2, № 1. – B. 3–6. https://integrumpublication.org/index.php/ajste/article/view/129

turli ijrochilar tomonidan qanday talqin qilinishini tinglash va taqqoslash orqali o‘quvchilar ijro uslubidagi o‘xshash hamda farqli jihatlarni aniqlashlari mumkin. Bu esa ularning musiqiy eshitish qobiliyatini, tahliliy fikrlashini va badiiy talqin haqidagi tasavvurlarini rivojlantiradi.

Shuningdek, raqamli platformalarda cholg‘ularning tuzilishi, sozlanishi, ijro texnikasi va tarixiga oid o‘quv materiallarini joylashtirish yoshlarning mustaqil bilim olish imkoniyatlarini oshiradi. Bunday materiallardan foydalanish an’anaviy mashg‘ulotlarning o‘rnini to‘liq egallamasligi, balki ustoz rahbarligidagi amaliy ta’limni to‘ldirishi lozim. Chunki cholg‘u ijrochiligidagi ayrim nozik jihatlar — tovush sifati, barmoq harakati, nafasni boshqarish, zarb va bezaklarning o‘ziga xosligi — bevosita kuzatish va amaliy mashq orqali samaraliroq o‘zlashtiriladi.

Raqamli merosni shakllantirishda manbalarning ishonchliligi, ijrochilar haqidagi ma’lumotlarning aniqligi, asarlarning nomi va kelib chiqishiga oid ma’lumotlarni to‘g‘ri qayd etish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, audio va video materiallardan foydalanishda mualliflik huquqi hamda ijrochilarning tegishli huquqlariga rioya qilish talab etiladi.

Demak, zamonaviy ta’lim texnologiyalari an’anaviy musiqa merosini hujjatlashtirish, o‘quv jarayoniga joriy etish va avlodlar o‘rtasida musiqiy tajriba almashinuvini kengaytirishga xizmat qiluvchi qo‘shimcha vositalardan biridir.

An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligini rivojlantirishdagi muammolar va ularning yechimlari: Milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlash jarayonida bir qator tashkiliy, pedagogik va madaniy masalalarga e’tibor qaratish zarur. Jumladan, an’anaviy ijrochilik namunalarini tizimli ravishda hujjatlashtirish, tajribali sozandalar bilimlarini yosh avlodga yetkazish, ta’lim dasturlarida milliy ijrochilik maktablariga yetarli e’tibor berish va yoshlarning an’anaviy musiqaga qiziqishini kuchaytirish muhim vazifalar sirasiga kiradi.

Muammolardan biri — ayrim ijrochilik tajribalari va mahalliy uslublarning yetarlicha qayd etilmaganligi sababli ularni keyingi avlodlarga to‘liq yetkazish imkoniyatlarining cheklanishidir. Ushbu masalani hal etishda tajribali ijrochilar ishtirokida audio va video yozuvlar tayyorlash, ijrochilik namunalari bo‘yicha izohli kataloglar tuzish hamda musiqiy merosni ilmiy jihatdan o‘rganish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi masala — an’anaviy ijrochilikni o‘rgatishda amaliy mashg‘ulotlar bilan nazariy bilimlar o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlashdir. O‘quvchi asarni texnik jihatdan ijro etishni o‘zlashtirishi bilan birga, uning janri, tarixiy-madaniy konteksti va uslubiy xususiyatlarini ham bilishi lozim. Shu maqsadda mashg‘ulotlarda musiqiy tahlil, tinglash, ijro namunalarini taqqoslash va mustaqil ijro topshiriqlarini birgalikda qo‘llash tavsiya etiladi[36].

Uchinchi masala — yoshlarning milliy musiqa merosiga bo‘lgan qiziqishini barqaror rivojlantirishdir. Bunda yosh ijrochilar uchun mahorat darslari, ijodiy uchrashuvlar, cholg‘u ansambllari, tanlovlar va konsert dasturlarini tashkil etish samarali pedagogik hamda ijtimoiy-madaniy vosita bo‘lishi mumkin. Mazkur tadbirlar yoshlarning sahna tajribasini oshirish bilan birga, ularning ijrochilik faoliyatiga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

[36] Allambergenova, G. Baqsíshılıq kórkem ónerinde ustaz-shákirt dástúri // Art and Culture Bulletin. – 2026. – № 3. – B. 157–159. https://doi.org/10.66900/9rq93k32

To‘rtinchi masala — an’anaviy ijrochilikni zamonaviy madaniy muhit bilan uyg‘unlashtirishdir. Bunda milliy ijro uslublarining asosiy xususiyatlarini saqlagan holda yangi ta’lim vositalari va ijodiy taqdimot shakllaridan foydalanish mumkin. Biroq yangicha yondashuvlar milliy musiqaning tarixiy va uslubiy xususiyatlarini buzmasligi, aksincha, ularni chuqurroq anglashga yordam berishi zarur.

Shu asosda milliy musiqa merosi vorisiyligini mustahkamlash uchun quyidagi amaliy yo‘nalishlarni taklif etish mumkin:

1. An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi namunalarining audio va video arxivlarini shakllantirish.
2. Tajribali sozandalar ishtirokida mahorat darslari va ustoz-shogird mashg‘ulotlarini muntazam tashkil etish.
3. Musiqa ta’limi dasturlarida milliy ijrochilik maktablari va mahalliy uslublarni o‘rganishga e’tibor qaratish.
4. Yosh ijrochilarning ansambl va orkestrlar faoliyatidagi ishtirokini kengaytirish.
5. Raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish bilan birga, bevosita amaliy ijro va jonli musiqiy muloqotning ahamiyatini saqlab qolish.
6. Milliy musiqa merosiga oid ilmiy tadqiqotlar, uslubiy qo‘llanmalar va izohli kataloglarni yaratishni rag‘batlantirish.

Mazkur takliflar an’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligini ta’lim va madaniy amaliyot bilan uzviy bog‘lashga, musiqiy tajribani izchil uzatishga hamda yosh avlodning milliy madaniyatga daxldorligini kuchaytirishga yo‘naltirilgan.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati: An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlashga oid nazariy qarashlar va amaliy yondashuvlar musiqa ta’limi, ijrochilik faoliyati hamda madaniy-ma’rifiy ishlarni tashkil etishda qo‘llanishi mumkin. Xususan, mazkur yondashuvlardan musiqa maktablari, ixtisoslashtirilgan san’at ta’limi muassasalari, oliy ta’lim tashkilotlari va ijodiy jamoalarda o‘quv mashg‘ulotlarini takomillashtirishda foydalanish imkoniyati mavjud.

Tadqiqot doirasida ko‘rib chiqilgan pedagogik tamoyillar o‘quvchilarning ijrochilik ko‘nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish, milliy ijro uslublarini anglash va mustaqil musiqiy faoliyatini rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Ustoz-shogird an’analarini zamonaviy ta’lim vositalari bilan uyg‘unlashtirish esa nazariy bilimlar, amaliy mashg‘ulotlar va madaniy tajriba o‘rtasidagi aloqadorlikni kuchaytirishga imkon beradi.

Shuningdek, an’anaviy musiqiy namunalarni qayd etish va tizimlashtirishga qaratilgan yondashuvlar kelgusida elektron arxivlar, ta’limiy materiallar va uslubiy tavsiyalar tayyorlash uchun asos bo‘lishi mumkin. Bu esa milliy musiqa merosini saqlash bilan birga, undan ta’lim va ilmiy tadqiqotlarda maqsadli foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Mazkur tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etish jarayonida ularning samaradorligini muntazam baholab borish muhimdir. Buning uchun o‘quvchilarning ijro mahorati, milliy musiqiy namunalarni tahlil qilish qobiliyati, ijodiy tadbirlardagi ishtiroki va mustaqil mashg‘ulotlarga bo‘lgan munosabatini kuzatish mumkin. Bunday baholash natijalari pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish va vorisiylik jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Xulosa

An’anaviy xalq cholg‘u ijrochiligi vositasida milliy musiqa merosining vorisiyligini ta’minlash murakkab va ko‘p qirrali pedagogik hamda ijtimoiy-madaniy jarayon hisoblanadi. Uning samaradorligi an’anaviy ijrochilik tajribasini izchil o‘rgatish, ustoz-shogird munosabatlarini qo‘llab-quvvatlash, ijrochilik maktablari faoliyatini rivojlantirish va milliy musiqaning ijtimoiy hayotdagi mavqeini mustahkamlash bilan belgilanadi.

Tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Milliy musiqa merosining vorisiyligi musiqiy asarlarni saqlash bilan birga, ularning ijro uslubi, badiiy mazmuni va madaniy ahamiyatini keyingi avlodlarga yetkazishni ham qamrab oladi.
2. Ustoz-shogird an’analarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirish yosh ijrochilarning kasbiy mahorati va milliy musiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.
3. Ta’lim muassasalari, ijodiy jamoalar, oilaviy tarbiya va mahalliy madaniy muhit o‘zaro hamkorlikda faoliyat olib borgandagina vorisiylikning barqaror mexanizmlari shakllanadi.
4. Raqamli texnologiyalar va musiqiy arxivlardan maqsadli foydalanish an’anaviy ijrochilik namunalarini saqlash, hujjatlashtirish va ommalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.
5. Milliy musiqa merosining uzluksizligini ta’minlash uchun an’anaga sodiqlik, ijodiy yondashuv va zamonaviy ta’lim imkoniyatlari o‘rtasidagi muvozanatni saqlash muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jurayeva, G. Z. Talabalarning o‘zbek xalq cholg‘ularida ijrochilik mahoratlarini oshirishda ustoz-shogird an’analarining o‘rni // Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2025. – J. 2, № 4.3. – B. 535–538. https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1980
2. Begmatova, N. Maqom ijrochilik san’ati uslublarida ustoz-shogird an’analari // Journal of National Culture. – 2025. https://jnculture.uz/index.php/jnc/article/view/54
3. Abdullaev, F. R. Traditions of Eastern Students in the System of Professional Music Education // European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2023. – B. 51–57. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.eijmrms.23036
4. Allambergenov, R. Musiqa cholg‘ularining paydo bo‘lish tarixi, evolyutsion rivojlanish bosqichlari va arxeologik topilmalar // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 3. – B. 9–12. https://doi.org/10.66900/5xwexx53
5. Esanov, M. Doyra ijrosi: ijro usullari va ritmlar // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 2. – B. 19–20. https://doi.org/10.66900/d1eexa03
6. Mullajonov, D. “Cholg‘u ijrochiligi” va “an’anaviy xonandalik” ta’lim yo‘nalishlarida “Solfedjio” fanining o‘rni // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 4. – B. 53–55. https://doi.org/10.66900/gfn12c86

7. Kenzhebaeva, S. Skripka va g‘ijjak cholg‘u sozlarini kelib chiqish tarixi // San’at va madaniyat axborotnomasi. – 2025. – № 1. – B. 23–26. https://doi.org/10.66900/3kn9gz52
8. Rustamov, I. Musiqiy ta’limda ustoz-shogird munosabatining pedagogik va ijrochilik ahamiyati // Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2026. – J. 5, № 1. – B. 92–94. https://doi.org/10.5281/zenodo.18403072
9. Talaboyev, A. Integrating Tradition and Pedagogy in Uzbek Vocal Music Education // Academic Journal of Science, Technology and Education. – 2026. – J. 2, № 1. – B. 3–6. https://integrumpublication.org/index.php/ajste/article/view/129
10. Allambergenova, G. Baqsíshılıq kórkem ónerinde ustaz-shákirt dástúri // Art and Culture Bulletin. – 2026. – № 3. – B. 157–159. https://doi.org/10.66900/9rq93k32
11. Ergashboyev, B. O‘zbek xalq cholg‘ulari ijrosida xalq kuylari va bastakorlar asarlarini yoshlar ongiga singdirish // Tamaddun Nuri jurnali. – 2026. https://doi.org/10.69691/7qnrfh40
12. Raxmanova, N. Klassik ustoz-shogird an’analari va ularni innovatsion ta’lim usullari bilan uyg‘unlashtirishning pedagogik imkoniyatlari // Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali. – 2026. https://doi.org/10.5281/zenodo.18655138
13. Ahmedova, M., Muminov, M. Developing Pedagogical Approaches for Uzbek Music Arts in Higher Education // Academic Journal of Science, Technology and Education. – 2026. – J. 2, № 6. – B. 81–85. https://integrumpublication.org/index.php/ajste/article/view/276
14. UNESCO. Safeguarding Intangible Cultural Heritage in Education. – UNESCO Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/education
15. UNESCO. About Living Heritage and Education. – UNESCO Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/about-01159